

Terhi Koulumies kok

Kirjallinen kysymys pakottavan kontrollin, kunniakontrollin ja kunniaväkivallan tunnistamisesta ja niihin puuttumisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Vihdin Nummelassa tehtyä henkirikosta, jonka oikeuskäsittely alkoi viime vuoden lopussa, on pidetty Suomen ensimmäisenä kunniamurhana. Kunniaväkivaltaa tapahtuu Suomessa kuitenkin paljon enemmän. Sen tunnistaminen on haastavaa, eikä kaikkia muotoja tunnisteta vielääkään. Ihmisoikeusliiton mukaan Suomi ei tee riittävästi kunniamurhien ehkäisemiseksi. Pakottavaan kontrolliin ja kunniaväkivaltaan tulee myös puuttua kovemmilla rangaistuksilla.

Kunniaväkivalta ja kunniaan liittyvä kontrolli ei ole vain fyysistä väkivaltaa, joka on usein helpoimmin tunnistettavaa, vaan kyseessä on tätä huomattavasti laajempi ilmiö, jossa väkivallanteot ovat vain sen näkyvin osa. Kyse on kokonaisvaltaisesta kontrollista. Kontrolli voi kohdistua omaan puolisoon, perheenjäseneseen tai sukulaiseen. Kunniakontrollissa keskiössä on erityisesti tyttöjen ja naisten kuviteltu "siveellisyys", joka on kytköksissä perheen kunniaan. Kunnian puolustaminen väkivallalla nähdään oikeutettuna ja jopa välttämättömänä.

Erityisesti tyttöjen ja naisten käytöksen nähdään kontrollia harjoittavassa yhteisössä vaikuttavan suoraan perheen, suvun ja yhteisön kunniaan. Tämä voi tarkoittaa pukeutumisen, vapaa-ajanviettotapojen, ystävyys-suhteiden ja seurustelusuhdeten rajoittamista, puhelimen ja viestien läpikäymistä ja yleisesti ottaen kaikkea arkiseen elämään liittyvien toimintojen kontrollointia. Kontrolli voi olla hienovaraisia vihjauksia, kiristämistä, henkistä väkivaltaa tai eristämistä. Kunniaväkivaltaa voivat kohdata myös miehet. Kunniaväkivaltaa kohdistetaan etenkin uskonnollisen yhteisön jäittäneisiin sekä seksuaalivähemmistöön kuuluviin miehiin.

Poliisin tietoon tulleet vakavat väkivallanteot, pahimmillaan henkirikokset, ovat ilmiön näkyvin osa. Paljon enemmän on kuitenkin Suomessa eläviä tyttöjä ja naisia, joita kontrolloidaan tavoilla, jotka eivät välity viranomaisten tietoon. Kontrollin muodot eivät kaikissa tapauksissa ole nykyään kriminalisoituja. Ei ole laitonta estää teini-ikäistä nuorta viettämästä aikaa kavereidensa kanssa tai käymästä elokuvissa. Jatkuvat ja ylimitoitettut rajoitukset, joiden motiivina ei ole lapsen ja nuoren ikätasoisien kehityksen turvaaminen, vaan perheen kunnian säilyttäminen, ovat kuitenkin haitallisia ja jättävät pitkäkestoiset jäljet. Kontrollointi voi ulottua myös aikuisiin perheenjäseniin.

Kaiken väkivallan tarkoituksena on pyrkiä alistamaan ja kontrolloimaan toista ihmistä. Kunniaväkivalta liittyy laajempaan "pakottavan kontrollin" (englannin "coercive control") ilmiöön. Mm. Isossa-Britanniassa pakottava kontrolli on jo kriminalisoitu. Pakottavaa kontrollia voi esiin-

Kirjallinen kysymys KK 667/2022 vp

tyä osana kunniaväkivaltaa, mutta myös ilman sitä. Pakottava kontrolli voi tarkoittaa toimintaa, jossa puoliso kontrolloi pukeutumista, ajankäyttöä, sitä, mitä toinen saa nähdä tai tehdä, hänen ihmissuhteitaan, rahankäyttöään, töidentekoa ja kaikkea yksilön arkeen ja elämään liittyviä valintoja. Fyysinen väkivalta on vain yksi, vaikka usein näkyvin lähisuhdeväkivallan muoto. Sitä on usein edeltänyt ja sen rinnalla tapahtuu henkistä väkivaltaa, kuten kontrollointia, alistamista ja rajoittamista.

Parisuhdeväkivallan rinnalla esiintyvään puolison kontrollointiin on tärkeää puuttua. On kuitenkin huomattava "tavanomaisen" parisuhde- ja lähisuhdeväkivallan ero kunniaväkivaltaan. Ensimmäisessä on kyseessä yhden ihmisen toiminta. Jälkimmäisessä on kyseessä järjestelmällisempi, lukuisten ihmisten harjoittama sorto. Keskeistä on ympäröivän yhteisön suhtautuminen — kunniaväkivaltaa harjoittava henkilö ei välttämättä kohtaa yhteisönsä sisällä paheksuntaa. Varsinkin kunniakulttuuriin kasvaneet pojat saattavat oppivat haitallisia käytös- ja ajatusvinoutumia, jotka johtavat näkemään tytöt ala-arvoisempina kuin pojat. Tiedämme tutkimusten perusteella, että aikuisten ihmisten ajatusmalleja on vaikeaa muokata, ellei ihmisellä itsellään ole halua muuttua.

Väkivaltaisessa ihmissuhteessa elävän voi olla hyvin vaikeaa päästä eroon haitallisesta ihmissuhteesta. Kun ihmisen sortamiseen ja väkivaltaiseen kohteluun osallistuu lukuisia ihmisiä, on irtaantuminen, avun saaminen ja väkivallan loppuminen vielä paljon suuremman ponnistelun takana. Ihminen voi joutua eroon koko siihenastisista sosiaalisista turvaverkoistaan ja ihmissuhteistaan. Tällaiset ihmiset tarvitsevat paljon nykyistä enemmän apua väkivallan piiristä irti pääsemiseen ja traumojen käsittelyyn.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten hyvin Suomessa nykyisin tunnistetaan pakottava kontrolli henkisen väkivallan ilmentymänä ja toisaalta kunniaväkivalta,

miten parisuhteissaan ja lähisuhteissaan pakottavaa kontrollia kokevia ihmisiä voitaisiin auttaa nykyistä paremmin,

onko lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä sekä yleisemmin viranomaisilla keinot tunnistaa pakottavaa kontrollia ja kunniaväkivaltaa sekä puuttua siihen,

millä lainsäädännöllisillä keinoilla näihin väkivallan muotoihin voitaisiin puuttua paremmin,

tulisiko pakottavasta kontrollista ja kunniaväkivallasta tehdä rikosten rangaistusten koventamisperuste,

millä keinoin kunniaväkivaltaan syyllistyneitä ihmisiä autetaan vankiloissa ja

tunnistetaanko väkivallan erityispiirteet ja yhteisön merkitys väkivallanteon taustalla?

Kirjallinen kysymys KK 667/2022 vp

Helsingissä 11.1.2023

Terhi Koulumies kok